Gladiator og rejsen til St. Croix (1848)

3.1 Turen mod København

Det begynder i Nyborg i de første kølige efterårsmorgener 1848. Anders Jørgensen vågner til lyden af støvler mod gårdspladsen og de korte, kontante ordrer fra underofficererne. De taler lavmælt, som om noget stort og uvant ligger forude. Nyborg er ikke en by i krig, men Danmark er det — man mærker det i alle garnisonsbyer: en rastløshed, en udskiftning af mænd, en strøm af rygter fra Slesvig.

Blandt soldaterne nævnes også de urolige historier om von Scholtens frigivelse hen over sommeren, som et fjernt ekko af noget, der stadig skaber uro på øerne.

Anders og de andre har fået læst op: frivillige til Vestindien. Fem år. Løn, kost, bolig. Og vigtigst for mange: ingen skanser ved Dannevirke.

De får besked om at gøre sig klar til afmarch.

Transporten til hovedstaden er rodet, som det ofte var: nogle går til fods et stykke, andre kommer med godsvogne, andre måske med færge eller fragtskib over bæltet. Anders står på ladet af en vogn med seks andre mænd, deres oppakning og et par bundne geværer. Vinden river i deres frakker. Fyn forsvinder bag dem som en skygge — landsbyer, marker, gårde, alt det kendte.

Der bliver ikke talt meget. Alle ved, at dette er mere end en øvelse eller en tjenesteperiode. De er på vej mod noget, ingen af dem nogensinde har set.

Da de når over til Sjælland og mod København, ændrer alt sig gradvist: støjen, mængden af mennesker, duften. Først kommer de store landeveje fyldt med vogne, siden selve byens puls, hvor krigen mærkes i hvert gadehjørne.

3.2 København i krigstid

København efteråret 1848 er ikke et bombardement, men en *tilstand*:

- kavaleriheste der bliver ført til smedene
- officerer der rider gennem gaderne
- trommehvirvler fra garnisonen
- unge mænd på hvert værtshus, der taler om fronten, om faldne, om kontrakterne til Vestindien

Anders bevæger sig gennem byens indre gader og videre mod havnekvartererne; over Knippelsbro og ind i det område, hvor brostenene bliver våde, luften tungere, og skibene ligger tæt som tænder på en kam.

Han har set skibe før, men ikke som disse.

Christianshavn er fyldt med soldater, sømænd, bødkere, kvinder der sælger brød og fisk, og vogne med tønder og baljer. Reb knirker. Master svajer. Ordrer bliver råbt fra dækkene. En underofficer fører dem frem som en lille flok — de skal melde sig ved *Gladiator*.

Anders ser hende første gang på afstand: **en Bark** - tre master, solid i linjerne, mørk i siden, med riggen som et spind af reb mod den grå himmel. Vognene med plantagevarer er allerede på vej om bord. Der lugter af havn: saltholdig tang, vådt træ og rom, som sømændene har indsmuglet i tønder.

For ham er dette Danmark i ét øjeblik: en krigstræt by, en levende havn, et skib der venter — og en afsked, han endnu ikke helt forstår.

3.3 Gladiator – selve skibet

Inden han går mod sluppen, der skal sejle ham ud til *Gladiator*, standser han et øjeblik. Han ser tilbage mod byen: kirketårnene, skorstenene, de mørke tage. Vinden er kold. Han tænker på Fyn, på alt det kendte. På fem år. På uroen på øerne — historierne der har løbet mellem soldaterne.

Han mærker en blanding af frygt og forventning, som om livet står og holder vejret. Så lyder ordren: "Fremad! Ombord!"

Og Anders træder for sidste gang på dansk brosten, før båden sætter fra og glider ud mod det skib, der skal føre ham over Atlanten.

Da Anders første gang stod nær *Gladiator*, var det tydeligt, at skibet var bygget til arbejde og lange rejser, ikke til at imponere. Hun var en bark – en af de mest praktiske skibstyper i tiden – med tre master og et robust skrog, som kunne bære både tung last og mange mennesker på én gang. Formen gjorde hende tilpas hurtig til en oversøisk rejse, men vigtigst: stabil nok til Atlanterhavets lange stræk.

Skibet virkede større, end han havde forestillet sig. Ikke enormt, men med en tyngde i linjerne; den slags der giver indtryk af mange års brug. Den mørke beklædning bar spor af slid, striber af tjære, enkelte skrammer og den matte farve, som havet efterlader på træ. Masterne stod højt og stramt, og riggen dannede et tæt net af reb og blokke, der klirrede svagt når vinden tog fat.

Besætningen bevægede sig hjemmevant omkring på dækket. Kaptajn Erichsen, styrmændene, matroserne, kokken og de yngre drenge fyldte rummet med en bestemt, rutineret energi. De kendte skibets lyd og rytme, mens de mange soldater endnu virkede fremmede i omgivelserne. På mellem- og banjedækket lå deres hængekøjer allerede tæt, mens officererne havde små kahytter i agterskibet.

Duften på *Gladiator* var det første, der mødte en ny mand: en mørk, fugtig blanding af saltvand og tjære, vådt træ, tobak og rom. Tønderne med proviant havde deres egen syrlige aroma af salt kød og tørret fisk. Og længere fremme mod lasten hang den tunge lugt af hø og hestemøg fra det materiel, der var bestemt til plantagerne.

Lydene var konstante og blev en slags baggrundsmusik til forberedelsen: reb, der knagede i vinden; master, der gav små stød ved skibets bevægelser; luger, der blev slået i; sømænd, der råbte korte ordrer; og den monotone rytme af vandet, der slog mod skibssiden. Sammen dannede det en særlig stemning — ikke dramatisk, blot den faste, praktiske lydside på et skib, der var vant til at arbejde.

For Anders må mødet med *Gladiator* have været netop dette: en første fornemmelse af den lukkede verden, som de næste mange uger skulle udgøre. Ikke romantisk. Ikke skræmmende. Bare en ny virkelighed, han snart ville blive en del af.

3.4 Afgang og første dage til søs

Tirsdag den 10. oktober 1848, klokken 11 om formiddagen, satte Gladiator fra. Der var ikke meget dramatik over selve øjeblikket. Ingen musik, ingen store ord. Bare sluppen der trak væk fra Christianshavn, vinden der tog fat i de øverste sejl, og en langsom fornemmelse af, at Danmark gled bagud som en mørk streg mod horisonten. Alligevel mærkede Anders det i kroppen: det første rigtige punkt uden for det kendte. Nu var rejsen i gang. Havnen lå bag ham. Senere skulle han gå i gader, der bar samme navn – men i en anden verden.

Allerede på dækket gik officererne rundt med en ro, der virkede næsten uvirkelig på de menige. De vidste, hvor alt lå, hvem der skulle stå vagt hvornår, hvor provianten var placeret, og hvordan man holdt orden i en gruppe mænd, der endnu ikke havde fundet rytmen. Underofficererne lød hårdere første døgn end senere — en blanding af travlhed og behov for at få styr på folk, mens alt stadig var nyt.

Pladsforholdene var trange. Mændene lå tæt i deres hængekøjer, og mange opdagede hurtigt, at alt blev vådt, hvis vejret slog om: tøj, skotøj, tæpper. På mellemdækket kunne man høre lyden af skibet hele natten, og for dem, der aldrig havde været til søs før, var det både beroligende og foruroligende på én gang. Første døgn var præget af nysgerrighed. Andet af træthed. Tredje af, at kroppen begyndte at forstå bevægelsen.

Maden var enkel: salt kød, tørret fisk, rugskorper og det vand, der senere skulle blive dårligere i smagen. Romuddelingen på faste dage var noget, mændene talte om allerede før afgang — ikke som fest, men som et af de få lyspunkter i en ellers tung kost. Mange blev søsyge, nogle voldsomt, andre blot trætte og uoplagte. Anders slap måske ikke for det; få gjorde. Men som hos de fleste forsvandt det gradvist, i takt med at kroppen fandt sin rytme i skibets rullen.

Forventningerne og frygten blandede sig hele tiden. Om aftenen, når der var lidt ro, talte mændene om øerne: om varmen, om uroen efter frigivelsen, om arbejdet der ventede dem. Nogle frygtede sygdomme. Andre var mest optaget af, hvad lønnen kunne betyde for fremtiden. Nogle nævnte også Slesvig — og glæden ved ikke at være der.

De første dage til søs blev derfor som en overgangszone mellem to verdener. De var endnu tæt nok på Danmark til at kunne ane det i tankerne, men langt nok væk til, at der ikke længere var nogen vej tilbage. Det var på dette tidspunkt, at rejsen begyndte at føles virkelig.

3.5 De fire vestindiefarere

Selv om Anders kun sejler med *Gladiator*, indgår hans rejse i noget langt større. I efteråret 1848 sendte Danmark fire skibe af sted mod St. Croix med tropper og forsyninger, og soldaterne kendte godt til rækkefølgen — i hvert fald som rygter, der blev talt om på dækket og i pauserne.

Det første skib, *Heinrich Sørensen*, var allerede sejlet ud, længe før *Gladiator* forlod Danmark. Mændene om bord vidste, at dette skib ville være det første, der mødte uroen derude. At nogle allerede var fremme, gav både ro og uro: ro, fordi andre havde banet vejen; uro, fordi ingen vidste, hvad de ville møde.

Næsten samtidig med *Gladiator* var *Concordia* på vej, og et fjerde skib, *Jacob*, havde også fået ordre til at sejle ud. Man talte om, hvilket skib der var hurtigst, hvem der ville nå øen først, og hvor stor forskel der var på afgangsdagene. Nogle mente, at *Concordia* kunne indhente de andre, hvis vinden var god. Andre mente, at *Heinrich Sørensen* sikkert allerede havde sat tropperne i land, da de andre endnu lå i Atlanterhavets blæst.

Al denne snak skabte en følelse af, at man ikke kun var en lille gruppe om bord på ét skib, men en del af en hel bølge af danske soldater på vej ud for at støtte kolonien. Anders kunne ikke vide det med sikkerhed, men der var en fornemmelse blandt mændene af, at de fire skibe tilsammen udgjorde et samlet korps — at alle, uanset fart eller rute, ville mødes på den samme ø, blot adskilt af dage eller uger.
Netop dette kom til at præge Anders' første blik på St. Croix. Da *Gladiator* senere nærmede sig Christiansted, ville han se tegn på, at *Heinrich Sørensen* og

Concordia allerede havde sat folk i land. Han ville vide — uden at kende detaljer — at hans egen ankomst var en del af en række, en forsættelse. At de ikke kom til en fremmed ø alene, men fulgte efter andre landsmænd, der havde taget det første møde.

For soldaterne om bord blev dette en stille trøst:
man rejste ikke mod det ukendte som én lille flok, men som del af en større bevægelse, hvor hvert skib fulgte i kølvandet på de andre.

3.6 Midt på Atlanten

Efter de første dage, hvor søsygen havde lagt sig og skibet havde fået fart, gled *Gladiator* ind i den lange midterdel af rejsen. Herude på Atlanten var dagene ofte ens, men alligevel fyldt af små skift, som man kun bemærkede, når man havde været længe til søs: ændringen i vinden, vandets farve, temperaturen der steg en anelse for hver breddegrad mod syd.

Passaten tog gradvist fat. Sejlene stod åbne og faste, og skibet bevægede sig mere jævnt end i Nordsøens efterårsbølger. Varmen kom snigende — ikke som de tropiske stød, der ventede længere fremme, men som en stille opløsning af den kolde danske luft, de havde haft med sig fra København. Anders mærkede det især om natten, hvor man kunne sove på dækket uden at fryse.
Luften var tungere herude. Den bar en anden fugt, og duftene fra skibet blev tydeligere, som om alt samlede sig: salt, varm tobak, proviantens skarpe syrlighed og den søde tone af rom, som fandt vej ud i luften, når tønderne blev åbnet på de fastsatte dage.

Disciplinen blev en del af hverdagen. Der var faste vagter, rengøring af dæk, almindelige øvelser og små opgaver, som holdt mændene beskæftiget. Officererne virkede mere afslappede nu, hvor rytmen sad i dem alle, men ordenen blev holdt med fast hånd. Man var på et dansk skib, og reglerne fulgte med, også midt på havet.

Storm frygtede man altid på denne årstid. Nogle aftener talte mændene lavmælt om det — hvordan skibet ville klare sig, om riggen kunne holde, og om rejsen kunne blive forsinket. Men *Gladiator* havde heldet med sig. Store storme udeblev, og selv når bølgerne slog hårdt, holdt hun kursen.

I de stille perioder talte de om St. Croix. Om oprøret, om frigivelsen den 3. juli, om plantagerne der skulle være i opløsning. Ingen kendte de præcise forhold, men alle havde hørt nok til at forstå, at de ikke var på vej til en fredelig postering. Samtalerne blandede frygt og nysgerrighed: Hvordan ville øen se ud? Hvor slemt var det? Ville de blive sat ind straks?

Nætterne var måske det sted, hvor tankerne stod klarest. Uden bylys var himlen tæt, mørk og fyldt af stjerner, der virkede tættere på end hjemme. For en mand som Anders, der aldrig havde været væk fra Danmark før, må det have føltes både stort og fremmed — som en pause mellem to liv: det han kom fra, og det han var på vej ind i.

Midt på Atlanten blev derfor ikke bare en geografisk passage, men også den mentale overgang, hvori rejsen langsomt ændrede form og begyndte at ligne det, han havde forestillet sig: en lang, stille bevægelse mod en ø, han endnu kun kendte af navn.

Fra Christianshavn til Christiansted St. Croix

3.7 Ny verden i horisonten

Efter godt 6 uger på havet kom øjeblikket, hvor lyset ændrede sig. Først var det kun en fornemmelse: varmere luft, en anden fugtighed, en duft der ikke kom fra skibet. Passaten løjede en smule af, og vandet blev mørkere i farven, som om de nærmede sig en dybere, stille linje i Atlanterhavet. Så, en tidlig morgen, lød råbet fra et af dækkene. Land.

Det var ikke meget, der kunne ses i begyndelsen. Kun en mørk kontur, der rejste sig ud af disen. Men for mænd, der ikke havde set andet end vand i mange uger, stod silhuetten af St. Croix som et tegn på, at rejsen nu virkelig havde en ende. Anders så de første former: bakkerne, de tætte skovområder, farver der virkede anderledes end de danske – mere dybe, næsten tunge.

Jo tættere *Gladiator* kom, jo mere åbnede landskabet sig. Farverne skiftede til grønne skråninger, rødlige tage i Christiansted, det lyse fort, der stod frem som et fast punkt mod kysten. Lydene nåede dem i brudstykker – ikke højt, men mærkbart: trommer fra byen, råb langs havnekanten, stemmer der blandede dansk, kreolsk og engelsk.

Varmen var det første rigtige chok. Når man kom ud fra åbent hav og ind mod kysten, slog den imod én som en tung mur. Anders mærkede den næsten fysisk – en varme, der ikke lignede den europæiske somre, han kendte. Den var tættere, fugtig, og fyldt med en slags uro, der syntes at ligge i luften.

Denne uro kom ikke kun fra klimaet. Soldaterne vidste, at de ikke ankom til en fredelig ø. De havde hørt om oprøret i sommeren 1848, om frigivelsen, om plantager i opløsning. De vidste også, at spanske tropper havde været indsat – og at halvdelen var rejst hjem i august, resten i færd med at blive sendt tilbage igen. Det betød noget for stemningen om bord, at de ankom i en tid, hvor én styrke var på vej ud, og en anden ind.

Da *Gladiator* nærmede sig havnen, så Anders tydeligt, at de ikke var det første skib. Rygterne fra dagene før viste sig at være sande:
Heinrich Sørensen og *Concordia* havde allerede sat tropper i land. Det gav en følelse af, at noget allerede var i gang – som om han og hans skib ankom midt i et skiftende billede.

Han vidste, at også *Jacob* ville komme kort efter. De fire skibe udgjorde tilsammen den danske forstærkning, og nu lå de som perler i en rækkefølge, hver med sit bidrag til den situation, der ventede dem.

Og over det hele lå også det politiske skifte. Man talte om den nye general-guvernør, , der snart ville ankomme med orlogsbriggen *St. Thomas* og som stod midt i en omorganisering på øerne.

Christiansted set fra søsiden, ca. 1840. Byen som den tog sig ud for soldater og søfolk ved ankomsten til St. Croix, med Fort Christiansværn i forgrunden til venstre.

At Hansen samtidig havde udpeget Oxholm som guvernør for St. Thomas og St. Jan, og at ændringerne ville påvirke alle tre øer de kommende uger — det vidste man blot i skitser, men ikke i detaljer.

For Anders var det endnu for abstrakt til, at han forstod omfanget. Men det lå i luften: øen var ikke bare et tropisk sted. Den var i bevægelse. I overgang. Og han ankom i et øjeblik, hvor hver uge kunne ændre retningen for hele kolonien.

3.8 Christiansted – ankomsten den 24. november 1848

Da *Gladiator* gled ind mod Christiansted den 24. november, var det første, Anders så, den lyse mur af Fort Christiansværn. Ikke som et monument, men som et fast punkt midt i farver, varme og bevægelse.

Bag det gule fort lå byen tæt ned mod vandet, med rødlige tage og små gader, der snoede sig ind mellem huse og palmer. Lagunen lå stille, mens havnen var alt andet end rolig.

Lydene ramte ham, før han rigtig forstod, hvad han så: råb fra bådebroerne, tønder der rullede, soldater der gav hinanden korte ordrer, og en blanding af sprog han aldrig havde hørt på denne måde før. På kajen bevægede plantagearbejdere sig i grupper, nogle med last på skuldrene, andre blot på vej mellem byens små stier. Uniformer og arbejdsklæder blandede sig i et mønster, der på én gang virkede uordnet og alligevel rutineret.

Der var en fornemmelse af uro i luften. Ikke panik, men en rest af noget, der havde været voldsomt, og som stadig satte sit præg på byen. Fortet stod bemandet, og selv på afstand kunne Anders se soldater posteret ved porten. De fleste virkede trætte, som folk der havde været i tjeneste længere, end de havde forventet.

Soldaterne fra *Gladiator* fik de første ordrer hurtigt: de skulle samles, føres i land i mindre grupper og holde sig parate til videre instruktion. Der var ingen tid til at stå stille eller betragte udsigten længe. Alt var bevægelse, og alle vidste, at dette kun var begyndelsen.

Da Anders endelig satte foden på land, lagde han mærke til, hvor anderledes alting føltes i det øjeblik. Varme, der stod som et tryk omkring kroppen. Stemmer og sprog, han ikke kendte. En by, der bevægede sig i et tempo, som på en gang var rodet og rutineret.

Få minutter efter ankomsten forstod Anders, at *Gladiator* kun var én brik i noget langt større. Havnen bar tydelige spor af, at andre danske tropper allerede var kommet i land: soldater i uniformer, der ikke var fra hans eget skib, udstyr stuvet i bunker, og en aktivitet som ikke kunne skyldes én enkelt anløb.

Det fortalte ham én ting: rejsen havde ikke været en enkeltstående udskibning. Danmark havde sendt en samlet styrke, spredt ud over flere skibe, så tropperne kunne nå øen i rækkefølge og hurtigt sættes ind i arbejdet.

At flere skibe ankom næsten samtidig gav en følelse af, at kolonien var i en fase, hvor tempoet var højt, og hvor ledelsen forventede hurtige resultater. Anders kendte ingen detaljer, men kunne se, at den danske tilstedeværelse allerede havde sat sit præg på byen. At stå her var at træde ind i en operation, der var i fuld gang – og hvor hans egen rolle først lige begyndte.

Soldaterne blev ført samlet væk fra kajen, gennem små gader hvor plantagearbejdere, børn og uniformer krydsede hinandens spor uden at se ud til at undre sig over noget. Der var en særlig stemning i luften – en blanding af uro og hverdag – som om øen stadig var mærket af den sommer, der var gået forud, men samtidig midt i en ny begyndelse.

De fik få, klare ordrer: hold sammen, følg kolonnen, vent på videre instruktion. Ikke hvor de skulle hen, eller hvad der ventede dem. Alt det lå foran dem og ville først blive klart senere.

For Anders var dette første skridt på land begyndelsen på det liv, han endnu ikke kunne forestille sig. Han havde forladt Danmark som soldat på rejse; nu stod han som en del af en styrke i en fremmed koloni.

Alt herfra var ukendt.